

یادداشت

اشتغالزایی فرادستگاهی و چندبعدی

مر تضي بر کاتي

کارشناس حوزه کار

عدم تعادل عرضه و تقاضای اشتغال موجود و نیروی کار در فضای کسبوکار، به‌عنوان یک شاخص برآورد کلیدی در حوزه کار و تولید همواره در دهه‌های اخیر مورد رصد کارشناسان و متولیان این حوزه قرار داشته است. دولت‌ها در دهه‌های اخیر با تکیه بر سیاست‌های توسعه‌محور و آینده‌نگر در زمینه ایجاد فرصت‌های شغلی گسترده، بهره‌مندی از ظرفیت و توانمندی نیروی انسانی و بخش‌های مختلف مرتبط را مبنای خلق اشتغال وسیع و در اولویت برنامه‌های کلان این حوزه قرار داده‌اند.

رشد جمعیت جوان آماده کار به‌عنوان نیروی جوان در سن اشتغال و همچنین ایجاد فرصت‌های شغلی گسترده، به‌عنوان بخشی از شاخص‌های امروز بازار کار، محصول عملکرد دولت‌های مختلف در سال‌های گذشته محسوب می‌شود. البته شکل‌گیری این روند همچنان تناسب لازم بین اشتغال ایجاد و افراد در سن کار را جهت تعادل آفرینی در عرضه و تقاضای نیروی کار ایجاد نکرده است. اما نکته اینجاست که ادامه این مسیر در خلق اشتغال و بهبود شاخص‌های عمده بازار کار و همچنین بهره‌مندی از نیروی انسانی جوان پیش از ورود آنان به دوره بازنشستگی، تعادل نیروی شاغل و فرصت‌های شغلی را رقم می‌زند.

جدیدترین داده‌های آماری حوزه جمعیت و نیروی کار برآورد جمعیت حدود ۶۴ میلیون نفری در بازه سنی ۱۵ ساله و بیشتر را به‌عنوان «جمعیت در سن کار» در اختیار تحلیل‌گران حوزه بازار کار و اشتغال قرار می‌دهد. از آنجاکه سیاست‌های حوزه اشتغال به‌طور مستقیم به جمعیت فوق مرتبط می‌شود، جمعیت حدود ۲۶ میلیون نفری فعال و جامعه ۳۷ میلیون نفری افراد غیرفعال کشور، نشان از ظرفیت گسترده نیروی کار نیازمند به سیاست‌گذارهای کلان حوزه اشتغال دارد. همچنین جمعیت حدود ۲۴ میلیون نفری شاغل و بیش از ۴ میلیون و ۴۰۰ هزار نفری کارجویان، ضرورت برنامه‌ریزی مؤثر برای خلق شغل گسترده توسط دولت را جهت بهره‌مندی از ظرفیت نیروی کار جوان تبیین می‌کند. اگر خلق بیش از دو میلیون فرصت شغلی در مدت فعالیت دولت سیزدهم و رشد بیش از ۲ میلیون و ۳۰۰ هزار نفری بیمه‌شدگان جدید سازمان تأمین اجتماعی را مبنای اشتغال ایجاد قرار دهیم، قطعاً این میزان اشتغالزایی با مشارکت همه نهادهای متولی حاصل شده است.

در این شرایط این پرسش مطرح می‌شود که خلق اشتغال آن‌هم در سطح گسترده چه ابزارها و سازوکارهایی را می‌طلبد؟ با توجه به سهم تمامی نهادهای دستگاه‌های مرتبط، بخش خصوصی و تعاونی در حوزه اشتغال در بخش‌های مختلف، انتظار ایجاد فرصت‌های شغلی در ابعاد بزرگ، صرفاً توسط دولت و متولیان این بخش دور از واقعیت شرایط بازار کار است. به این واسطه طبیعتاً برای بهره‌مندی از تمام ظرفیت‌های دولت، بخش خصوصی، نیروی انسانی و حوزه تعاون، سیاست‌گذاری و بسترسازی باید توسط دولت و اشتغالزایی به‌صورت مشترک توسط دولت، بخش خصوصی و نهادهای تعاونی محقق شود. حرکت در مسیر رویکرد اشتغالزایی بدون استفاده از بخش‌های خصوصی و تعاونی، بهره‌مندی از تمامی ظرفیت‌های غیردولتی در حوزه‌های مذکور و نیروی انسانی رانادیده گرفته و توان ایجاد اشتغال محدود خواهد شد. رویکرد دیگر البته خلاف این نوع تفکر راهبری اشتغالزایی است. بر این اساس، توجه به سیاست‌گذاری توسعه فرصت‌های شغلی در اولویت قرار گرفته و استفاده از ظرفیت نیروی کار، منابع طبیعی و توانمندی بخش‌های خصوصی و تعاونی با تأکید بر آمایش سرزمین از اهمیت زیادی برخوردار است. هم‌گام با این شرایط، بسیاری از دستگاه‌ها و نهادهای تحت مدیریت کلان دولت و مجلس شورای اسلامی با راهبری یک متولی باید در راستای ایجاد اشتغال پایدار، برنامه‌های بلندمدت این بخش را دنبال کنند و جهت تحقق آن هدف‌گذاری و مشارکت داشته باشند. در وضعیتی که موضوع اشتغال به مسئله اساسی جامعه تبدیل شده و جمعیت بالای افراد در سن کار، دانش‌آموختگان کارجو و دانش‌جویان در قالب کارجویان آینده، مجموع نیروی کار بالقوه را شامل می‌شوند، استفاده از ظرفیت همه بخش‌ها در خلق شغل راهکار تسهیل‌کننده اشتغالزایی محسوب می‌شود.

گزارش

ایلیا پیرولی روزنامه‌نگار

محمود کریمی‌پیرانوند، معاون توسعه کارآفرینی و اشتغال وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی در گفت‌وگو با «آتی‌نو» یکی از دلایل افزایش جمعیت غیرفعال را در مقابل جمعیت مشمول مشارکت اقتصادی، مسائل فرهنگی و جمعیتی می‌داند؛ چراکه ۹۵ درصد جمعیت غیرفعال را بانوان تشکیل می‌دهند.

او در این مورد گفت: «طبق گزارش‌های تفصیلی مرکز آمار در سال ۱۴۰۱، جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر غیرشاغل ۴۰ میلیون نفر بوده که از این میان بیش از ۲۲ میلیون نفر افرادی هستند که به دلیل مسئولیت‌های شخصی یا خانوادگی تمایل به اشتغال نداشته‌اند. این تعداد غیرشاغل محسوب می‌شوند که

بر اساس آخرین داده‌های حوزه بازار کار، نرخ بیکاری کل کشور در پاییز امسال به ۷٫۶ درصد رسیده، در حالی که نرخ این شاخص در سال قبل ۸٫۲ درصد بوده است. همچنین در این مدت افزایش نرخ مشارکت اقتصادی همراه با نرخ بیکاری روند کاهشی داشته و کارشناسان این وضعیت را نشانه

بخشی از آن مربوط به بانوان با عدم تمایل به اشتغال است.» کریمی‌پیرانوند اضافه کرد: «حدود ۵۵ درصد از جمعیت ۴۰ میلیون نفری غیرشاغل، مسئولیت‌های شخصی یا خانوادگی را دلیل عدم اشتغال اعلام کرده‌اند. ۹۵ درصد این جمعیت را بانوان تشکیل داده‌اند. جمعیت غیرفعال کشور ما در پاییز سال قبل بالغ بر ۲۹ میلیون نفر بوده است.»

نرخ مشارکت اقتصادی زنان در ایران و جهان
این مقام مسئول گفت: «متوسط نرخ مشارکت اقتصادی زنان در دنیا ۴۶ درصد است. این نرخ در کشورهای غرب آسیا و شمال آفریقا با فرهنگ نزدیک به فرهنگ ایرانی ۱۸٫۴ درصد برآورد می‌شود. هرچه به سمت کشورهای صنعتی می‌رویم، نرخ مذکور برای زنان بالاتر می‌رود. متوسط ۵۹٫۷ درصدی نرخ مشارکت اقتصادی در جهان و نرخ ۴۱٫۵ درصدی برای ایران ثبت شده است. بخشی از این تفاوت میانگین نرخ

بررسی گزارش مرکز آمار نشان می‌دهد که مجموع نرخ بیکاری کشور در پاییز امسال به ایستگاه ۷٫۶ درصد رسیده که کمترین میزان در فصول پاییز دو دهه اخیر بوده است. در مقابل نرخ مشارکت اقتصادی نیز با روند روبه‌رشد اقتصادی مواجه شده، به گونه‌ای که این نرخ در پاییز امسال به ۴۱٫۵ درصد افزایش یافته است. نسبت اشتغال کشور یعنی مجموع اشتغال به نسبت کل جمعیت بیکار در سن کار نیز، با افزایش مواجه شده و در ایستگاه ۳۸٫۳ درصد قرار دارد.

حذف سیاست‌گذاری شرطی

یکی از متغیرهای تأثیرگذار بر رونق محیط کسب و کار بازار کار کشور، حذف سیاست‌گذاری شرطی در اقتصاد محسوب می‌شود.

به این معنا که در سال‌های گذشته در جریان سیاست شرطی کردن اقتصاد، همه ارکان اقتصادی و رشد اقتصادی منوط به توافقات بین‌المللی مانند برجام و رفع تحریم‌ها بود. در دو سال و نیم اخیر اما، دولت سیزدهم بدون توجه به تحریم‌های اقتصادی، با سیاست‌گذاری‌های مناسب در بخش‌های مختلف در قالب اقتصاد مقاومتی، رشد اقتصادی را از منفی به مثبت تبدیل کرد و این روند حالا افزایشی شده است. بر اساس داده‌های آماری، رشد اقتصادی کشور در شش ماهه نخست سال جاری «با احتساب نفت» و «بدون احتساب نفت» نسبت به دوره مشابه سال قبل به‌ترتیب با افزایش ۴٫۷ و ۳٫۶ درصدی همراه بوده است. تحقق رشد اقتصادی مثبت در فصول اول و دوم امسال و در امتداد رشد اقتصادی مثبت همه فصول سال ۱۴۰۱ حکایت از تداوم رشد قابل قبول فعالیت‌های اقتصادی در کشور دارد. همچنین «تشکیل سرمایه ثابت ناخالص» در سه‌ماهه دوم امسال، رشد ۴٫۴ درصدی نسبت به دوره مشابه سال قبل و رشد ۴٫۵ درصدی در شش‌ماهه اول سال جاری داشته است.

احیای ظرفیت‌های بازار کار یکی دیگر از دلایل مهم در کاهش نرخ بیکاری در این است که دولت ظرفیت‌هایی را در حوزه اشتغالزایی مورد توجه قرار داده که تا پیش از این مغفول مانده بود. احیای بیش از ۶۰۰ واحد کارگاهی تولیدی در این دولت و راهاندازی بیش از ۳۵۰ واحد تولیدی جدید نمونه‌ای از ظرفیت‌های مغفول مانده در اقتصاد کشور است. بنابر این، بخش قابل توجهی از اشتغال متوقف مانده به‌ویژه در حوزه اشتغال پایدار در شهرک‌ها و نواحی صنعتی، از طریق نهضت ملی، احیا و فرایند اشتغالزایی آنان آغاز شد.

رشد تعهدات اشتغالزایی دستگاه‌های اجرایی

یکی از سیاست‌های مهمی که این دولت از ابتدای فعالیت خود تاکنون در پیش گرفته، متعهد کردن

معاون وزیر کار در گفت‌وگو با آتی‌نو مطرح کرد

رونق بازار کار در شرایط رشد نرخ مشارکت اقتصادی

رونق بازار کار می‌دانند. در فصول بهار، تابستان و پاییز سال ۱۴۰۲ نیز همین اتفاق روی داده است. در حالی که در پاییز امسال، نرخ جمعیت فعال ۴۱٫۵ درصد به ثبت رسیده، همچنان جمعیت غیرفعال با آمار ۵۸٫۵ درصدی، بالا برآورد می‌شود.

مشارکت اقتصادی، به دلیل خاص در جامعه ایران است؛ خاص از این جهت که لزوماً تمایل به فعالیت به‌عنوان نیروی کار در کارگاه‌های تولیدی ندارند.

چالش شناسایی اشتغال غیررسمی

معاون توسعه کارآفرینی و اشتغال وزارت کار با اشاره به اثرات همه‌گیری بیماری کرونا بر بازار کار بیان کرد: «در شرایط بازار کار پس از اتمام دوره شیوع این بیماری، بخشی از جمعیت شاغل در بازار کار که به‌صورت فیزیکی و حضوری بود، ترجیح دادند برنگردند، چون با شرایط جدید با حوزه دیجیتال وفق پیدا کرده بودند.»

کریمی‌پیرانوند در ادامه توضیح داد: «این‌ها جزو دایره اشتغال غیررسمی هستند، به نوعی که در اشتغال غیررسمی، شناسایی بخش اشتغال با طرح‌های نمونه‌گیری امکان‌پذیر نیست.»

نبض کسب و کار در شاخص‌های عمده بازار می‌زند

نخواهد شد. چشم‌انداز روبه‌رشد بازار اشتغال وقتی بیشتر نمود پیدا می‌کند که در بررسی جریان فعالیت نیروی کار از پاییز سال گذشته به پاییز امسال، ۸۸٫۲ درصد جمعیت شاغل همچنان شغل خود را حفظ کرده و ۴۲٫۵ درصد از بیکاران نیز شاغل شده‌اند.

خالص اشتغال ایجاد در سال قبل دارد. در فصل بهار سال جاری تعداد ۷۲۸ هزار نفر خالص اشتغال ایجاد در کشور ثبت شد که این میزان در تابستان به ۹۰۷ هزار نفر رسید. آخرین آمار مربوط به فصل پاییز هم حکایت از ۷۰۶ هزار اشتغال ایجاد دارد.

تسهیلات اشتغال پایدار

دولت در راستای افزایش تولید هم‌زمان با افزایش فرصت‌های اشتغالزایی، منابع مالی و اعتباری و ویژه‌ای در قالب بودجه‌ای و تسهیلاتی و در چهارچوب بند «الف» تبصره (۱۸) و بند «ب» تبصره (۱۶) بودجه سال‌های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ با رویکرد پرداخت تسهیلات بانکی برای ایجاد و توسعه اشتغال و کارآفرینی در نظر گرفته است.

شورای عالی اشتغال با مدیریت اجرایی وزارت کار با دو اقدام پشتیبانی و مانع‌زدایی، برنامه سال ۱۴۰۲ حوزه اشتغال را تدوین کرده و بر مبنای این ۷۰ درصد از تأمین مالی منابع بند «الف» تبصره (۱۸) بودجه امسال برای کسب و کارهای ایجاد و ۳۰ درصد نیز به پایدار اشتغال اختصاص یافته است.

در ارتباط با کسب و کارهای ایجاد، پشتیبانی و مانع‌زدایی در دستور کار دولت قرار گرفته، به‌طوری‌که صدور مجوزهای کسب و کار باید در قالب درگاه ملی مجوزهای آنی یا در حداقل زمان صورت گیرد. حمایت مالی و پشتیبانی از مشاغل و کسب و کارهای جدید و ایجاد نیز از دیگر مواردی است که در قالب این سهم ۷۰ درصدی به آن‌ها تسهیلات ارائه می‌شود.

همچنین در سال جاری از محل تسهیلات تکلیفی، ۱۰ هزار میلیارد تومان برای اشتغالزایی در نظر گرفته شده که ۵۵ هزار میلیارد تومان از این منابع به‌صورت ملی تقسیم شده است. از این محل منابعی اختصاص یافته که ۳۵ هزار میلیارد تومان سهم کمیته امداد امام (ره)، ۵ هزار میلیارد تومان سهم سازمان بهزیستی، ۵ هزار میلیارد تومان سهم بنیاد برکت و همچنین ۵ تا ۱۰ هزار میلیارد تومان نیز سهم صندوق نوآوری و شکوفایی است. نیم دیگر این منابع نیز به‌صورت استانی تقسیم شده که مبلغ ۵۰ هزار میلیارد تومان به استانداری‌ها اختصاص دارد.

در لایحه پیشنهادهای سال ۱۴۰۳ هم منابع خوبی در حوزه اشتغال پایدار دیده شده که ۳۱ هزار میلیارد تومان منابع از بودجه و ۱۲۵ هزار میلیارد تومان هم منابع قرض‌الحسنه برای ایجاد و توسعه کسب و کارها در نظر گرفته شده است.

آمارهای اشاره شده در حوزه کاهش نرخ بیکاری، افزایش مشارکت اقتصادی و نسبت اشتغال به معنای آن است که حال کسب و کار کشور مساعد است و بازار کار شرایطی بهتری را نسبت به دوره‌های قبل تجربه می‌کند.

فرصت‌های شغلی، پاسخگویی نهادهای مرتبط با فضای کار و اشتغال و رونق کسب و کار، زمینه بهبود شرایط مربوطه را رقم زده است.

افزایش اشتغال تمام‌وقت

طبق تحلیل شاخص‌های بازار کار بهره‌وری نیروی کار از سال ۱۴۰۰ تاکنون نشانگر بهبود فضای کسب و کار است. یعنی تعداد افرادی که برای کار بیشتر توانایی دارند، اما به دلیل محدودیت‌های بازار نمی‌توانستند به شغل مورد نظر خود بپردازند، کمتر شده است. براساس داده‌های مرکز آمار در پاییز امسال، ۲۴ میلیون و ۷۷۵ هزار و ۹۱۳ نفر از جمعیت شاغل، در سن کار بوده‌اند و بخشی از این افراد کمتر از میزان خواست و توانایی خود در طول هفته کار کرده‌اند. تعداد این افراد در پاییز امسال به ۲ میلیون و ۷ هزار و ۹۹۸ نفر رسیده است. یعنی سهم اشتغال ناقص از مجموع اشتغال در پاییز سال جاری ۸٫۱ درصد برآورد می‌شود. به عبارتی در پاییز امسال نسبت به مدت مشابه سال گذشته، ۲۶۶ هزار و ۸۳۹ نفر از جمعیت اشتغال ناقص خارج شده‌اند.

اشتغال ناقص، یکی از شاخص‌های مهم بازار کار است. این رقم از برآورد جمعیت دارای اشتغال ناقص در سن کار (۱۵ ساله و بیشتر) به جمعیت شاغل در سن کار به دست می‌آید. این شاخص حوزه اشتغال در واقع به این معناست که نیروی کار قادر به کار بیشتر (ساعات کاری کامل در هفته) بوده‌اند، اما به دلیل محدودیت‌های بازار کار نتوانسته‌اند این نیاز خود را برطرف کنند.

از طرفی، آمارهای وزارت کار حکایت از مثبت بودن

دستگاه‌های اجرایی مرتبط با بازار کار است. در حال حاضر ۸۵ دستگاه در این حوزه فعالیت دارند و میزان اجرای تعهدات دستگاه‌های اجرایی در حوزه بازار کار در سال جاری بالغ بر ۵۰ درصد بیشتر از پارسال برآورد می‌شود. شفاف‌سازی اطلاعات و آمار مورد نیاز فعالان اقتصادی و تلاش برای رفع موانع تولید از مهم‌ترین مواردی است که دستگاه‌های مختلف کشور آن را در دست اقدام و اجرا دارند.

تثبیت اشتغال ایجاد

به ثبات رسیدن فضای کسب و کار باعث شده میزان پایدار اشتغال ایجاد شده بیشتر از هر زمان دیگری باشد. بنابر داده‌های ارائه شده از پاییز سال گذشته تا فصل مشابه آن در سال جاری، میزان پایدار اشتغال به بیش از ۸۸ درصد رسیده است. رشد اقتصاد کشور و اجرایی کردن قانون بهبود محیط کسب و کار زمینه پایدار اشتغال را فراهم می‌کند؛ چراکه در صورت عدم رشد اقتصاد، شاهد کاهش اشتغال و افزایش بیکاری در کشور خواهیم بود.

تسهیل صدور مجوزهای کسب و کار

تسهیل صدور مجوزهای کسب و کار از دیگر اقدامات دولت بوده که مدت‌زمان دستیابی متقاضیان به صدور مجوزهای فعالیت حوزه کار را در بخش‌های مختلف کاهش داده است. در حال حاضر برای صدور مجوزهای حوزه کسب و کار، بین ۳ تا ۱۰ روز زمان در نظر گرفته شده است. از طرفی فعالان حوزه کار با سیاست‌های دولت در بازار کار همراهی داشتند و در کنار افزایش